

Браславська О. О.,

Севастопольський національний університет ядерної енергії та промисловості, м. Севастополь

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ТА ВМІНЬ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОГО ПУБЛІЧНОГО МОВЛЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ СТУДЕНТІВ СТАРШИХ КУРСІВ ТЕХНІЧНОГО ВНЗ

У статті розглядаються принципи формування навичок та вмінь професійно спрямованого публічного мовлення англійською мовою студентів старших курсів технічного ВНЗ. Визначено та теоретично обґрунтовано такі принципи: принцип візуалізації, інтерактивності, автентичності, пріоритету аудитивних форм роботи, опори на фонові знання, контактності.

Ключові слова: принципи навчання, публічне мовлення англійською мовою, технічний ВНЗ.

В статье рассматриваются принципы формирования навыков и умений профессионально ориентированной публичной речи на английском языке студентов старших курсов технического ВУЗа. Определены и теоретически обоснованы следующие принципы: принцип визуализации, интерактивности, аутентичности, приоритета аудитивных форм работы, опори на фоновые знания, контактности.

Ключевые слова: принципы обучения, публичная речь на английском языке, технический ВУЗ.

The article deals with the principles of public speech for specific purposes in English language skills and abilities formation of senior courses students at technical institute of higher education. The following principles are defined and proved: the principle of visualization, interactivity, authenticity, listening comprehension priority, background knowledge base, communicativeness.

Key words: principles of teaching, public speech in English language, technical institute of higher education.

Постановка проблеми. Сьогодні українських фахівців технічного напрямку дуже активно залучають до участі у різноманітних міжнародних проектах, які вимагають від них конкретних презентаційних вмінь та навичок англійською мовою (АМ). Це також відзначає Типова програма навчання АМ для професійного спілкування, згідно з якою майбутні спеціалісти повинні вміти робити презентації, виступати на міжнародних конференціях, брати участь у дискусіях на професійні теми, вести переговори щодо укладання контрактів та угод, обговорювати питання професійного характеру з іноземними клієнтами та партнерами під час лекцій, семінарів, консультацій тощо [8, с. 8]. В стінах технічного ВНЗ ці вимоги припускають формування навичок та вмінь професійно спрямованого публічного мовлення АМ (ПСПМ АМ), особливого типу усного мовлення, під яким ми розуміємо особливий синтаксично зв'язаний та логічно оформлений усний вид тексту АМ, в якому фахівець виражає свої думки та ідеї, звернений до аудиторії, об'єднаної однією сферою діяльності, з метою інформувати та переконати не тільки за допомогою усного слова АМ, але й знайденої автентичної графічної, візуальної або аудіо інформації, поданої у вигляді презентації.

Таким чином актуальність проблеми не викликає сумнівів: в Україні з'явилася гостра потреба у високоосвічених спеціалістах технічного напрямку, у яких на доволі високому рівні сформовані навички та вміння публічного мовлення АМ у рамках своєї спеціальності. Дуже важливим є визначення принципів формування цих навичок та вмінь ПСПМ АМ.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій з теми. Методика навчання ПСПМ АМ є конкретною методикою, яка в першу чергу має дотримуватися спеціальних принципів, властивих тільки їй, а в другу чергу – загальних принципів. Незважаючи на те, що в сучасній вітчизняній і зарубіжній методикі викладання АМ як іноземної навчання публічного мовлення АМ приділяється увага (Ю. С. Авсюкевич, Н. Л. Драб, О. Ю. Попова, І. А. Федорова; Е. С. Churchman та інші), однак, на нашу думку, більш вдалою спробою визначити спеціальні принципи, на основі яких будується сам процес цього навчання зустрічається лише в роботі Ю.С. Авсюкевич, яка висуває наступні спеціальні принципи: 1) принцип поступового переходу від підготовки тексту презентації за зразком до самостійної підготовки презентації без зразка; 2) принцип моделювання умов презентації, максимально наближених до реальності; 3) принцип забезпечення навчання презентації технічними і програмними засобами її підготовки та проведення; 4) принцип критичного само- і взаємооцінювання; 5) принцип поступового усунення опор; 6) принцип автентичності зразків презентації та їх мінімальної модифікації [1, с. 13]. Однак перелік принципів, поданий у цій роботі, є, на нашу думку, не повним та не зовсім точним, тому метою нашої статті є доповнення або визначення та обґрунтування таких принципів, які допоможуть підвищити ефективність навчання ПСПМ АМ.

Виклад основного матеріалу. Слово "принцип" від латинського "principium" перекладається як "основа, початок", тому під принципом навчання ПСПМ АМ ми розуміємо такі положення, які покладено в основу навчання ПСПМ АМ та які визначають організацію цього навчання. Саме вірна реалізація принципів забезпечує результативність діяльності, яка організовується на занятті, та зумовлює інтерес з боку студентів до цієї діяльності. Таким чином потрібно дуже ретельно вивчити це питання та визначити основні принципи навчання ПСПМ АМ.

Першим та одним із найголовніших принципів в методикі навчання ПСПМ АМ ми виділяємо принцип візуалізації, якій на думку низки дослідників (А. Е. Бабайлова, Г. В. Барабанова, Н. М. Манько, С. В. Тітова та ін.) слід відрізняти від такого дидактичного принципу як принцип наочності. Якщо наочність – це спосіб сприйняття об'єкту, що веде до створення візуальних образів – думкаобразів (термін А. Е. Бабайлової), то візуалізація в свою чергу – це результат цього сприйняття, тобто наочність веде до візуалізації. Сенс візуалізації

– в адаптуванні нової інформації, що дозволяє її легко засвоїти [2, с. 9]. Таким чином, візуалізація – це перенесення у процес пізнавальної діяльності з внутрішнього плану у зовнішній думкообразів. А. Э. Бабайлова виділяє два типи образів: образи-представлення, первинні образи, що утворюються через зорове та слухове сприйняття читача, та образи-уявлення, що формуються змістом тексту. Цю теорію також можна перенести в межі нашого дослідження та простежити на усіх етапах заняття із використанням відеофонограми (ВФГ). Виділяють три етапи роботи з відео (В.І. Писаренко): передпереглядний, переглядовий та післяпереглядний. На першому етапі принцип візуалізації реалізується на рівні презентації нової лексики та на другому етапі на рівні першого пред’явлення відео, тобто перші два етапи допомагають створити образи-представлення. Метою третього етапу є розвинутого продуктивного мовлення студентів, тобто створення образів-уявлень. Нагадаємо, що навчання ПСПМ АМ проходить у мультимедійному класі, використання якого на нашу думку ще більш сприяє підтримці принципу візуалізації, оскільки нове покоління сьогодні – це особливе покоління людей інформаційного суспільства, яке вже виховане не на текстовій, а на візуальній презентації інформації. Таким чином молодь, яка вивчає АМ сьогодні, найгарніше сприймає, переробляє та запам’ятовує саме візуально представлений матеріал – чи то мультимедійна навчальна програма, чи то навчальний фільм. Можна зробити висновок, що використання саме професійно спрямованої ВФГ АМ та навчання презентації АМ в мультимедійній аудиторії сприяють реалізації принципу візуалізації в межах нашого дослідження.

Принцип інерактивності. Основною вимогою комунікативного підходу, якого сьогодні в навчанні іноземної мови (ІМ) притримуються майже усі навчальні заклади, є така організація навчання, коли центром мовленнєвої активності заняття є не викладач, а студент. Таких центрів може бути декілька, усе залежатиме від того, на скільки мікрогруп буде розділений клас. Тобто принцип інерактивності тісно пов’язаний із комунікативним принципом навчання спілкування через спілкування. Засновник комунікативного методу навчання ІМ Ю. І. Пассов перераховує наступні переваги групового навчання ІМ: розвиток здібності до спілкування, забезпечення найліпших умов для розвитку уміння говорити, забезпечення обміну знаннями між студентами, сприяє збільшенню мотивації до навчання ІМ, укріплює міжособистісні відношення, сприяє ліпшому розумінню один одного, підвищує статус популярності та ділової статус студента у колективі, сприяє плідності діяльності викладача, змінюючи його роль – замість примушення до навчання головним завдання викладача стає допомога, сприяє навчанню об’єктивно оцінювати не тільки інших, але й себе та ін. [5, с. 40]. Ще однією важливою особливістю навчання ПСПМ АМ у групах ми вважаємо те, що в цьому випадку студент набуває однакове з викладачем право на активність. Роль викладача у цьому випадку не контролювати студентів, а допомагати їм. Таким чином на занятті створюється невимущена атмосфера, яка, як зазначає У. Ріверс, завдяки відсутності внутрішньої та зовнішньої напруги сприяє справжньої комунікації на занятті [8, с. 22]. Таким чином за умовою реалізації принципу інерактивності при навчанні ПСПМ АМ збільшуються можливості англо-мовного спілкування та аудіювання.

Принцип автентичності. У методичній літературі останнім часом проблемі автентичності приділяється значна увага. Цей принцип дозволяє викладачу АМ використовувати автентичні навчальні матеріали та автентичну методіку та створювати автентичне спілкування в автентичній середі. У перекладі з грецького *authenticos* термін “автентичний” перекладається як “оригінальний, заснований на першоджерелі”. Дійсно більшість дослідників (Е.В. Носонович, С. Nuttall, J. Harmer та ін.) дотримуються думки, що автентичний – це непристосований до навчальних цілей, а створений носіями мови для носіїв мови. В межах нашого дослідження при навчанні професійно спрямованого спілкування АМ використовуються такі автентичні матеріали як професійно спрямовані ВФГ АМ та професійно спрямовані тексти у підручнику, а також різноманітні схеми електричних ланцюгів, створених безпосередньо для використання спеціалістами-електриками. Усі відеофонограми та тексти із спеціальних професійно спрямованих джерел та Інтернету. Тобто на заняттях із ПСПМ АМ ми використовували істинні (термін Л. Тримбла) тексти та ВФГ АМ, тобто взяті з професійно орієнтованого контексту без змін. Однак, більшість з цих матеріалів була модифікована, але зовсім мінімально, інакше б автентичність була б втрачена. Наприклад, іноді було необхідним зменшити обсяг професійно спрямованих ВФГ АМ, які використовувалися в навчальному процесі, але без пошкодження змісту ВФГ та її структури. Іноді навпаки необхідно було об’єднати декілька ВФГ, щоб збільшити відеоряд, але також без будь-яких пошкоджень її автентичності.

Однак, автентична методика викладання ПСПМ АМ не є тільки механічне використання автентичних лінгвістичних джерел (ВФГ АМ та професійно спрямованих текстів), це також коли викладач намагається зберегти автентичну реакцію студента у зв’язку з виконанням будь яких завдань чи вправ, які також є автентичними. Автентичні завдання – це реальні завдання, які припускають реакцію на усні та письмові матеріали таку ж, як це відбувається у реальних ситуаціях ПСПМ АМ. Наприклад, “Listen to the following presentation extract. Imagine that you are going to give this presentation. You want to be prepared for any question which may come from audience. Make a list of possible questions and think up what would you say in reply”. Тобто студент виконує таку вправу не для того, щоб просто придумати питання та зачитати їх, а щоб навчитися готуватися до післяпрезентаційної дискусії. Тобто автентична методика навчання ПСПМ АМ передбачає розвиток навичок професійно спрямованого спілкування та спрямована на особисте втягнення студента в це спілкування.

Принцип пріоритету аудитивних форм роботи витікає з потреби майбутніх фахівців сприймати усю інформацію АМ протягом конференції на слух. В реальних умовах комунікації на аудіювання припадає від 40 до 50% часу. Тому ми вважаємо цей принцип одним із найважливіших принципів навчання ПСПМ АМ. Дуже важливо підготувати студентів до сприйняття мовлення виступаючого, по-перше, професійно спрямованого характеру, а, по-друге, мовлення з усіма неточностями, уточненнями, помилками та ін. Як відомо спілкування припускає як аудіювання, так і говоріння – це дві сторони усного мовлення, тому без аудіювання не може

бути нормативного говоріння і, таким чином, спілкування. В межах нашого дослідження цей принцип реалізується наступним чином: усі нові професійно спрямовані теми спочатку сприймаються студентам на слух зі слів викладача – “мозкова атака”, наступним кроком є сприйняття цієї ж теми, але вже з іншого боку, за допомогою професійно спрямованої автентичної ВФГ АМ (як правило їх начитують диктори – носії мови, але дуже часто в фонограмі є, як визначалося вище, якісь фонові шуми, музика та ін.), далі відбувається робота студентів у парах або групах також аудитивно. Але аудіювання АМ не обмежується тільки класною роботою: викладачами нашої кафедри створена аудіотека та тести до неї, які студенти мають виконати позаурочно в спеціальному лінгафонному кабінеті. Студенти третього курсу мають виконати чотири різних аудіотести за рік (два – у першому семестрі, та два – у другому). Аудіотексти підбираються з урахуванням спеціальності, за якою навчаються студенти, курсу, на якому вони навчаються, та тем, які вони проходять у першому та другому семестрі. Час звучання аудіотексту становить півтори або дві хвилини. Джерелом таких аудіотекстів є зазвичай Інтернет і вони ніколи не повторюють фонограмами, які студенти слухають на занятті, вони об’єднані тільки темою та набором термінів, які студенти мають вивчити впродовж семестру. Таким чином, ми вважаємо, що принцип пріоритетну аудитивних форм роботи повністю реалізується на практиці в межах нашого дослідження.

Принцип опори на фонові знання впливає з попереднього принципу. Як вже зазначалося вище усі нові професійно спрямовані теми спочатку сприймаються студентам на слух зі слів викладача – “мозкова атака”, яка припускає діалог між викладачем та студентами. Передумовою успішного діалогу за певною професійною темою є наявність фонових знань, у вигляді схем, ідей, теорій, які студент засвоїв раніше у середній школі, на перших курсах університету або навіть з життя. Але через різноманітні обставини фонові знання у різних студентів зазвичай не є однаковими. Тому в нашому дослідженні при введенні нового лексичного матеріалу ми вважаємо за потрібним вести попередню бесіду із студентами та виконувати вправи, які актуалізують та вирівнюють їх фонові знання за темою та полегшують подальше сприйняття навчального матеріалу. Але потрібно пам’ятати, що така бесіда та вправи не несуть функцію контролю, їх мета – відновити попередні знання за певною темою та створити невимушену атмосферу навчання. Таким чином бесіда на наш погляд має бути не детальною, буде достатньо три або п’ять питань, щоб допомогти студентам згадати матеріал або ввести їх в курс справи. Нагадаємо, що усе навчання професійно спрямованого мовлення АМ в межах нашого дослідження відбувається в мультимедійному класі та за допомогою професійно спрямованої ВФГ АМ, тому для актуалізації фонових знань студентів можливе використання різноманітних малюнків або анімацій, схем, таблиць тощо. Також можна прогнозувати зміст ВФГ на базі її назви, або слів, які пов’язані із назвою ВФГ, для яких можна підібрати визначення. Для виконання цієї вправи також дуже корисне використання мультимедійної дошки, що зробить цю на перший погляд зовсім звичайну вправу більш яскравою та цікавою для студентів. Таким чином, можна зробити висновок, що принцип опори на фонові знання забезпечує швидке введення і засвоєння навчального матеріалу.

Принцип контактності дуже тісно пов’язаний із попереднім. Коли центром мовленнєвої активності заняття є студент, якому потрібно спілкуватися із рештою класу або із викладачем, тобто *між мовцем і аудиторією немає просторових і тимчасових перешкод: мовець бачить перед собою слухачів і звертається до них безпосередньо. Сприйняття мови є синхронним, тобто наявний зв’язок з фізичним часом здійснення мови. Це дає мовцю можливість враховувати індивідуальні особливості слухачів, швидко реагувати на характер сприйняття мови і міру уваги з боку аудиторії і час від часу вносити відповідні корективи до раніше продуманого тексту свого виступу. Тобто студентів потрібно навчати умінню перевертати увагу до свого виступу.*

Таким чином, перерахувавши усі принципи навчання ПСПМ АМ та обгрунтувавши кожен із них, ми прийшли до висновку, що такі спеціальні принципи як а) принцип візуалізації; б) принцип інерактивності; в) принцип автентичності; г) принцип пріоритету аудитивних форм роботи; д) принцип опори на фонові знання; е) принцип контактності дають можливість визначити організацію навчання професійно спрямованого публічного мовлення АМ студентів технічних спеціальностей та допомагають підвищити ефективність цього навчання.

Подальшим завданням у вирішенні проблеми є розробка комплексу вправ формування презентаційних навичок та умінь студентів старших курсів технічного ВНЗ.

Література:

1. Авсюкевич Ю. С. Методика навчання презентації англійською мовою студентів економічних спеціальностей : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теорія і методика навчання: германські мови” / Ю. С. Авсюкевич. – Київ, 2009. – 21 с.
2. Бабайлова А. Э. Текст как продукт, средство и объект коммуникации при обучении неродному языку / А. Э. Бабайлова. – Саратов: Изд-во Саратовского университета, 1987. – 152 с.
3. Барабанова Г. В. К понятию конгнитивной визуализации при обучении студентов технического вуза иноязычному профессионально-ориентированному чтению / Г. В. Барабанова // Наукові записки. Серія “Філологічна”. – Острог : Видавництво Національного університету “Острозька академія”. – Вип. 23. – 2012. – С. 224-226.
4. Методика викладання іноземних мов у середніх начальних закладах : Підручник. вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
5. Пассов Е. И. Обучение общению на иностранном языке : учебное пособие / Под ред. Е. И. Пассова, Е. С. Кузнецовой. – Воронеж : НОУ “Интерлингва”, 2002. – 44 с.

6. Титова С. В. Проблема адекватной визуализации информации в преподавании иностранных языков / С. В. Титова // Вестник Московского университета. Серия 19, Лингвистика и межкультурная коммуникация. – М. : Изд-во МГУ, 2006. – № 3. – С. 14-23.

7. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів : Г. Є. Бакаєка, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок, В. О. Іванішева, Л. Й. Клименко, Т. І. Козимирська, С. І. Костицька, Т. І. Скрипник, Н. Ю. Тодорова, А. О. Ходцева. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.

8. Rivers W. M. Linguistics, Psychology and Language Teaching : an Overview // W. M. Rivers Communicating Naturally in a Second Language. Theory and Practice in Language Teaching. – Cambridge etc. : Cambridge Univ. Press, 1983. – P. 1-29.